

Syd for banen. Lokalhistorie i Roskilde

Af Mogens Ohm Jensen

We bring stories to life

Lige før filmen skal til at gå i gang i biografens halvmørke, toner isbjørnen frem på lærredet. Isbjørnen med sin sorte snude, det brede hvide hoved og de store poter der træder spor hen over isen. "We bring stories to life", står der. Det er Nordisk Films logo og slogan: vi gør fortællingerne levende, vi kalder historierne frem.

Det er også nerven i den lokalhistoriske forening "Syd for banen", som siden 2010 er vokset frem i Roskildes sydlige bydel. Den væsentligste motivation i det engagement, som 80 husstandsmedlemmer og en aktiv bestyrelse lægger i "Syd for banen", er at vi får historierne fortalt om livet i den sydlige del af Roskilde, de historier der findes men som hidtil ikke har haft et lærred som de kunne udfolde sig på. Den lokalhistoriske forening kalder på erindringerne og er med til at hente gamle fotos og andre interessante ting frem af folks gemmer, så de kan vises frem og blive til glæde for en større offentlighed.

Lokalhistoriegruppen tilbyder gennem sine foredragsaftener, byvandring og virksomhedsbesøg den scene og åbner det rum, der gør at de lokale historier kan blive fortalt. På hjemmesiden www.sydforbanen.dk er nogle af historierne samlet.

"We bring stories to life". Sloganet kunne også oversættes: Vi forsyner livet med fortællinger.

Begge oversættelser har noget på sig, når man laver film. Nordisk Film omsætter ikke blot historien i manuskriptet til levende billeder. Film forsyner også livet med fortællinger, stærke historier der går i kroppen på os og forløser følelser, skaber værdier og åbner horisonter. Gode historier sætter ting i gang.

Også i den betydning kan det lokalhistoriske engagement ses. Gennem "Syd for banen" sker der en proces, hvor mennesker finder hinanden og skaber nye fortællinger i deres bydel.

I foreningen har vi gjort den erfaring, at der opstår glæde og sammenhold og ny mening, når vi finder sammen om

Mogens Ohm Jensen, 52 år, sognepræst ved Jakobskirken, Roskilde Søndre sogn. Formand for Lokalhistoriegruppen "Syd for banen".

Nordisk Films logo.

noget der optager os, noget vi mærker beriger os selv og det kvarter vi bor i og færdes i. Gennem de netværk vi indgår i lokalt, får vi en større bevidsthed om de kvaliteter som sydbyen i Roskilde har. Der sker noget inspirerende og kreativt, når vi møder mennesker som vi ellers ikke ville kende, og opdager at vi siger hinanden noget.

I "Syd for banen" vil vi gerne fremme den kultur. Vi lever gennem de fortællinger, som vi har med os, og de former os og vores opfattelse af livet. De fortællinger vi har med os, handler dybest set om, hvad kærlighed og sammenhold og humor betyder og hvad meningen er med at vi er her. Vores kultur er summen af de historier vi fortæller videre, de billeder vi synes er værd at se, de sange vi giver stemme og de melodier vi nynner med på. Sagt med ét ord: det der er ånd i.

Stor interesse for lokalhistorie

Det kom bag på initiativgruppen, at de første arrangementer syd for banen fik så stor en tilslutning. Den lokalhistoriske aften i Jakobskirken d. 20. januar 2010 samlede 120 mennesker, som hørte Henning Olsen og Niels Jørgen Rasmussen fortælle om forretningerne og virksomhederne i kvarteret omkring Knudsvej. Byvandringen d. 5. maj fik tilslutning af over 300 mennesker. Fra Knudsvej gik byvandringen gennem Roskilde Ring til garverierne på Kamstrupstien (Eriksvej) og til den gamle dyrskueplads på Køgevej, hvor rådhuset ligger nu. Undervejs fortalte Kaj V. Hansen og Lotte Fang-Borup om det vi så og om det liv, som tidligere havde præget kvarteret.

"Syd for banens" første byvandring førte forbi den forurenede grund på Eriksvej, hvor Kemps garveri lå. Foto: Tommy Hansen

Bestyrelsen det første år. Set fra venstre: Mogens Ohm Jensen, Henning Olsen, Henning Bjørn Larsen, Jytte Larsen, Tommy Hansen, Niels Jørgen Rasmussen. Desuden indgik Kaj V. Hansen som suppleant.

Vi arrangører kneb os i armen og troede næsten ikke vore egne øjne. Hvorfra kom denne store interesse? Hvad er det som skaber sådan en tilslutning?

Med denne opbakning kunne Lokalhистoriegruppen "Syd for banen" holde stiftende generalforsamling d. 13. september 2010. Foreningens formål er at indsamle og formidle lokalhistorien i den sydlige del af Roskilde by gennem de sidste 150 år. Foreningen har fokus på erindringer, fotos, nedskrevne beretninger og andet materiale om bydelen og dens mennesker, huse, virksomheder, institutioner og foreninger.

Den initiativgruppe, som fandt hinanden i efteråret 2009 og som siden fik et konstruktivt samarbejde i "Syd for banens" bestyrelse, viste sig at være et lykkeligt sammenrend af engagerede mennesker med hver sine kompetencer. Det betyder meget i en bestyrelse at der er en god 'kemi', at man kan inspirere hinanden og oplever at man sammen når videre med det man gerne vil. Netværket i bestyrelsen og medlemsskaren har tilsammen så mange lokale kontakter og det know-how der skal til, så foreningen har kunnet afholde 3-5 arrangementer pr. halvår. Hver gang er vi gået berigede hjem, oplyst om noget vi ikke vidste før vi kom, og med et spændende indblik i det der har været med til at præge vores bydel. Der har aldrig manglet idéer til programmet.

På fem år er foreningen vokset til 80 medlemmer (husstande). Der deltager typisk mellem 30 og 120 ved foreningens offentlige arrangementer, hvor man ikke behøver at være medlem for at deltage. Deltagernes alder ligger hovedsagelig over de 60.

Hvad er det der gør, at lokalhistorie og samtidshistorie optager så mange mennesker?

Vores svar er, at det bliver en fortælling om identitet og dermed til en historie om, hvem vi selv er. Ved at fortælle om kvarteret fortæller vi samtidig om, hvordan vi er blevet dem vi er og hvad det er for kræfter der har formet vores tilværelse.

Sydbyen – netværk og patchwork

Sydbyen i Roskilde er en bydel uden et markant centrum. Området mellem jernbanen og motorvejen er vokset frem igennem de sidste 150 år og har karakter af et patchwork-tæppe sammensat af meget uens stykker. Gennem epoker med byggeaktivitet og netværksdannelse er området knopskudt med boligkarréer og parcelhuskvarterer, som afspejler forskellige tiders byggestil. Her er forretninger, virksomheder, børneinstitutioner og skoler, forsknings- og uddannelsesinstitutioner, rekreative områder og et alsidigt foreningsliv.

Som geografisk centrum kan man udpege lyskrydset hvor Køgevej krydser Søndre Ringvej, men definerer man bydelen ved sine færdselsårer implicerer man samtidig, at sydbyen er noget man kører igennem eller forbi. Den status som det man let overser, kom før i tiden til udtryk i vendingen "syd for banen". Set med det etablerede borgerskabs øjne i den selvbevidste provinsby Roskilde kunne man da ikke bo syd for jernbanen, i bebyggelserne langs udfaldsvejene. Så hørte man jo ikke rigtig til!

En stærk selvbevidsthed opbygges bl.a. gennem det som man distancerer sig fra og føler sig bedre end. Siger nogen Korsbæk?

*Retten i Roskilde på
Sdr. Ringvej.*

Vendingen er ikke længere i brug i den nedladende betydning, men huskes af dem som bosatte sig i kvarteret i 1950'erne og 60'erne. I Lokalhistoriegruppen forekom navnet så oplagt. "We bring stories to life" – i "Syd for banen" fortæller vi historien om den smukke svane, som andre før i tiden så på som den grimme ælling. Det patchwork-agtige er en charme ved sydbyen, som har så mange kvaliteter og hvor man finder maleriske byrum med noget for enhver smag.

Med årene er nogle af Roskildes mest betydningsfulde institutioner kommet til at ligge syd for banen. Fra begyndelsen lå sygehuset her, senere kom Slakteriernes Forsk-

Lokalhistoriegruppen
Syd for Banen
Roskilde

Byvandring

Unicon
en ny grønne arbejdsplads

torsdag d. 20. september 2012 kl. 19
 mødested: hjørnet af Sdr. Ringvej og Rabalderstræde pris 20 kr.

Svend Aage Sundberg
 fortæller om betonvarefabrikken mens vi vandrer igennem Musicon og Rabalderparken.
 Vi besøger en ny arbejdsplads: teateret Åben Dans v/**Thomas Eisenhardt**

Fra fortid til nutid til fremtid. Niels Jørgen Rasmussen lavede plakaten for byvandringen på Musicon, som skyder frem på den gamle betonvarefabrik Unicons grund.

Kordegn Svend Nielsen prægede FDF og det menighedsliv, som voksede frem syd for banen.

Det sidste børnedyrskue på Køgevej.

ningsinstitut, Slagteriskolen og Amtsrådhuset til. Syd for motorvejen finder man også dyrskuepladsen med Roskildedefestivalen, som er blevet en del af Roskildes 'brand'. Efter kommunesammenlægningen blev rådhusets funktioner samlet på Køgevej med en markant nybygning, og i 2014 er Retten i Roskilde flyttet ind i nyopførte lokaler på Søndre Ringvej. Kommunens største satsning siden årtusindskiftet, den innovative og kreativt-musiske bydel Musicon, vokser i disse år frem på den gamle betonvarefabriks grund langs Rabalderstræde.

Centrum i sydbyen er – som for hele Roskilde – Stændertorvet med domkirken og det gamle rådhus i midten af gågaden. Skønt sydbyen ikke selv har et markant centrum, har bydelen til gengæld et forgrenet netværk imellem de mennesker, der bor og arbejder her, et netværk som også omfatter mennesker som har boet her før og stadig føler for området.

Det er mylderet af forbindelseslinjer og de mange mødesteder, hvor folk har noget vigtigt for sammen med hinanden, som samler bydelen. Vejfester og beboerforeninger med tøndeslagning for børnene til fastelavn. Vuggestuer og børnehaver og skoler, hvor håbefulde forældre afleverer børnene om morgenen og om eftermiddagen opdager, at teenageren er kommet hjem, når musikken drøner ud af højttalerne. Roskilde KFUM's idrætsanlæg hvor drenge og piger finder hinanden i spillet om bolden og også kan få hjælp i lektiecaféen. Jakobskirken med de højtider, som fejres i familien, og hvor man kommer når livet gør godt og gør ondt. Karréer hvor familier af anden etnisk herkomst end dansk finder et hjem, så der dufter eksotisk af krydderier i opgangen.

Det er et mangefarvet patchwork-tæppe af uensartede stykker, hver med sine kvaliteter og med en bærekraft i det samspil der vokser ud af de indbyrdes relationer. Der er mange lag af fortællinger i bydelen, hvor der inde under en fortælling gemmer sig endnu flere. Lokalhistorien leder efter den historie, som vokser frem af det som vi har i spil med hinanden, os der bor og arbejder her. Når vi fortæller om det som vi har bygget op sammen og har oplevet i fællesskab, fortæller vi samtidig om hvem vi selv er og hvad det er vi holder af.

Det er der mange følelser i – og identitet. Navnet "Syd for banen" har en humoristisk vinkel, sat op imod bymidtens fordums hævde af at være "det rigtige Roskilde". Der er lige så meget værdighed og format i at fortælle den almindelige families historie om mors arbejdsplads og fars fod-

boldklub, om min skole og kolonihaven vi legede i da vi var børn, som der er i at fortælle om vikinger, kongegrave og landskendte forfattere.

I den lokalhistoriske interesse rykker hverdagen ind i fokus. Det almindelige menneskes historie bliver værdsat og anerkendt. Vi gør gang på gang den erfaring i "Syd for banen", at det er spændende og givende at se den store historie i det små. Ikke bare fordi det handler om os selv, men fordi der fra det oplevede liv i bydelen går tråde ud til de store verdensbegivenheder. I det enkelte menneskes livserfaringer viser det eksistentielle sig, som vi har fælles med hinanden. Mikro- og makro-planet er tæt forbundne.

Folkeoplysning og forskning

At fortælle lokalhistorie er også at åbne hinandens øjne for, at alt ikke altid har været, som det er nu. Danmark er et samfund i forandring og har altid været det. Så hvad er det som har værdi og som vi gerne vil have former vores fremtid?

Aftenen "Bakkegård før det blev Bakkegården" d. 19. januar 2011 havde en veloplagt 90-årig Hans Lærke som fortæller. Det blev ikke nostalgi at høre om marker og køer og gartneri der, hvor der nu ligger etageejendomme. Af de 80 mennesker, som deltog, bor mange i bebyggelsen eller er vokset op der. Aftenen blev en livsbekræftende fortælling om byudviklingen fra landbrugsjord til et kvarter med mange børn, og de børn husker Bakkegården for noget godt.

Det blev også beretningen om FDF-huset overfor, hvor børnene flokkedes og havde det sjovt og var med på børnedyrskuerne. Gennem FDF fik de kristendommens fortællin-

Hans-Otto Witt-Nielsen voksede op på Snerlevej og er som voksen begyndt at indsamle historier og fotos til "Vejsens Bog".

FDF-huset på Køgevej ca. 1962-63. Foto: Jytte Nielsen.

ger og sange og højtider med som del af deres livssyn. Lokalhistorien kastede en pointe af sig, at mennesker som vil noget sammen godt kan skabe det, eksemplificeret i ostehandleren Svend Nielsen, som boede i Bakkegården og var leder i FDF. Svend Nielsen blev kordegn og en gennemgående figur i det menighedsliv, som siden midten af 1950'erne voksede frem i sydbyen og førte til opførelsen af Jakobskirken i 1974. Sognekirken blev en del af Østervangscentret. Dansk Kvindesamfunds halvdagsbørnehave flyttede fra FDF-huset på Køgevej til Engblommevej, og her lyder stemmerne af glade børn den dag i dag.

Gennem foreninger som Frivilligt Drenges Forbund tog sydbyen form, både med netværk og med bygninger.

Forfatteren Tommy Hansen, som har mange bogudgivelser bag sig, dykkede i 2014 ned i arkivkasserne og scrapbø-

*Hofjægermester Th.
Havsteen.*

gerne sammen med en kreds af gamle FDF'ere og skrev historien om FDF i sydbyen frem til 1977. Til foredraget var der så mange deltagere, at der måtte sættes ekstra stole ind i salen i Jakobskirken. Den vandrende mikrofon løb tør for batterier, så stor var fortællelysten hos de fremmødte.

I "Syd for banens" regi præsenterede Hans-Otto Witt-Nielsen for første gang sit materiale om Snerlevej offentligt. Han er i gang med at lave "Vejens bog" om den villavej i Roskilde, som han selv er vokset op på. Omhyggeligt har Hans-Otto Witt-Nielsen samlet fotos om hvert enkelt hus på Snerlevej og interviewet beboerne, så fortællingerne om de mennesker som boede og bor i husene kunne skrives ned.

Det er formidling af et stykke Danmarkshistorie, med vægten på årene 1930 – 1970. "Vejens Bog" giver et tidsbillede af livet i den periode i Danmark, hvor man gik fra krise og krigsår til den magre efterkrigstid og til velfærdssamfundet.

Bente Harbo og Tommy Hansen satte sig ind i historien om Havsteen-familien på Store Maglegaard i årene 1888 og frem. De gennemgik materialet i 6 arkivkasser, som familien til proprietær, hofjægermester Theodor Havsteen og hustru Ida havde overladt til Lokalhistorisk Arkiv i Roskilde, og fandt meget nyt som ikke var blevet formidlet tidligere. På Store Maglegaards jorder blev Slagteriskolen opført og herfra blev en stor del af kvarteret Vestermarken udstykket til boliger, uddannelsesinstitutioner, bilforhandlere og småindustri langs Maglegårdsvej. Historien kan læses i "Jul i Roskilde 2013".

Det er store ord, men alligevel: der er både folkeoplysning og forskning over den indsats, som gøres i lokalhistorisk regi.

Lad folk komme til selv

Ved arrangementerne i "Syd for banen" lægger vi vægt på dialogen. Folk skal kunne komme til orde og fortælle det de selv kan huske, og supplere eller korrigere det som aftenens foredragsholder formidler. Lokalhistorien er der mange, som har ejerskab til, men ingen kan påberåbe sig at have patent på sandheden.

Med diktafon forsøger vi at fastholde den fortalte historie fra foredragene, fordi det oftest er beretninger som ikke kan læses nogen steder.

Vi tilbyder at folk kan komme med de fotos, de har liggende i albums og skuffer. Vi låner dem og affotograferer eller indscanner dem, så de kan afleveres til Lokalhistorisk Arkiv og materialet blive tilgængeligt for en større offentlighed. Vi

*Gunilla Rasmussen
er tovholder for
beboerprojektet Walk on
the Wild Side.*

vil gerne indsamle erindringer og anekdoter om kvarteret, så det kan bevares, men kan kun i begrænset omfang tilbyde at nedskrive for folk.

Tiden er en vigtig faktor i det lokalhistoriske arbejde. Og kræfterne, for vi er jo frivilligt engagerede, og alt har sin grænse, også den indsats man kan gøre. Netværk er midlertidige og skrøbelige og man kan miste lysten. Så det er vigtigt at værdsætte det, der gøres, og påskønne hinanden.

Tiden er moden til det lige nu, mærker vi. I folks gemmer ligger guldgruber af fotos, og hvis de skal have værdi for eftertiden uden for den nære families kreds, skal historien fortælles og de fakta-oplysninger, der hører til, knyttes til billedet, mens nogen kan huske det.

Vi skal jo gøre det, inden vi bliver demente, og inden vi bliver flyttet fra vores bolig til en etværelses med låg!

Budt op til dans

Netværket og fortællingerne i Lokalhistoriegruppen "Syd for banen" bliver efterspurgt fra mange sider. "We bring sto-

ries to life,” og når andre lokale aktører får øje på det og byder op til dans, bliver foreningen medskabende i innovation.

Sammen med en beboergruppe med byplansarkitekt Gunnilla Rasmussen som tovholder har ”Syd for banen” bidraget til at etablere en rekreativ sti på 6 km rundt i sydbyen, ”Walk on the Wild Side”. Tidl. lærer Niels Jørgen Rasmussen har taget fotos og har indtalt beretninger om ”Hundredmeterskoven” bag Østervangsskolen, om beskyttelsesrummene og om havekolonien Granly, fortællinger man får adgang til via hjemmesiden. Det er meningen, at der kommer lokalhistoriske nedslag flere steder langs stien, efterhånden som vi kan få fortællingerne fortalt og sat QR-koder op på små skilte. Så vil man via sin smartphone kunne høre historien når man står på stedet.

Sammen med en kreds af motorsportsinteresserede med tidl. fritidsklubleder Otto Jensen og historiker Christian Møller Jensen som tovholdere har foreningen støttet afholdelsen af jubilæumsdagen i Roskilde Ring d. 5. juni 2015. I årene 1955-1968 strømmede tusinder af mennesker til motorløbene på Roskilde Ring og byen fik international bevågenhed. ”Syd for banen” vil gerne være med til at formidle historien om de

Historiker Christian Møller Jensen har skrevet speciale om Roskilde Ring og om hvordan historien om de år, hvor Danmark blev en bilnation, kan formidles.

år, hvor bilismen blev en folkelig bevægelse i Danmark, og støtte planerne om et virtuelt museum på Ringen.

Aaben Dans er egnsteater for Sjælland og har base på Musicon, med Thomas Ejsenhardt som kunstnerisk leder. I 2014 bidrog "Syd for banen" til vandreforestillingen "Kærlig Hilsen Roskilde", en danseforestilling med to professionelle dansere og hundrede frivillige som spillede 14 aftener i september – en enkelt aften i silende regn! Publikum blev ført rundt i kvarteret: fra Østervangsskolen over boldbanen ind i skovens fortryllede rum - forbi bryllupskirken og de ældres levede liv på Astershjemmet - til gæstfriheden i boligblokken på Gartnervang, hvor beboerne bød gæsterne på deres bedste kageopskrift.

Det blev en uforglemmelig oplevelse. For hvad er det for et liv, som leves derinde bag vinduesglasset i boligblokken? Hvilke erfaringer med kærligheden har vi helt almindelige mennesker, som bor her i kvarteret? Og kan vores historier om venskaber og forelskelse og naboskab få krop i dans og musik og visualiseres med kunstneriske installationer og smagsoplevelser og komme til orde som fortalt livshistorie?

"Syd for banen" var med til at skabe forbindelse til beboere, der havde noget på hjerte og gerne ville være frivillige i forestillingen. Det blev et slags moderne "byens egnsspil",

Vandningsforestillingen "Kærlig Hilsen Roskilde". Foto: Ditte Valente.

hvor de lokale historier blev bragt frem i en kunstnerisk fortolkning.

Det er frugtbart at blive involveret i beboergruppen "Walk on the Wild Side", møde motorsportsentusiasterne og blive en del af teaterets kreative og visionære miljø. Engagementet i de lokalt funderede processer viser, at lokalhistorie ikke kun forstår sig på fortiden, men engagerer sig i nutiden og gerne vil være med til at skabe fremtiden.

"We bring stories to life" og vi gør det frivilligt, fordi det vedkommer os selv. Det fik Foreningen Roskilde Festival øje på og anerkendte engagementet med en donation på 25.000 kr. til sti-projektet på kommunens Frivilligdag i 2014. Også "Kærlig Hilsen Roskilde" blev præmieret og Aaben Dans fik prisen "Årets ud af murstenene-oplevelse" for at byde publikum op til dans rundt i Østervangskvarteret.

Længe leve ...

De store fortællingers tid er forbi. Ikke mange kan historie som en sammenhængende fortælling om hele verden. Individets livshistorie rykker i centrum. Det er ved at fortælle om os selv, at vi vinder identitet og forstår, hvordan vi er indfældet i den store historie.

Omkring 1930 malede A. O. Kjærsgaard dette maleri af Kemps Garveri og kolonihaverne på Kamstrupstien. Motivet er malet fra soveværelsesvinduet i lejligheden Kamstrupstien (nu Eriksvej) 28B, 2.th., hvor Oluf Petersen boede med sine forældre. Venligst udlånt af Oluf Petersen.

Så at interessere sig for lokalhistorie er at arbejde med identitet. Hvordan er vi blevet dem vi er? Hvordan hænger vores lille del af verden sammen? Hvad er det for kræfter og strømninger og menneskers initiativer, som har formet vores bydel til det vi kender i dag?

Gennem indsamlingen og formidlingen af de lokale fortællinger og fotos holder vi ikke blot erindringer levende. Vi forsyner også livet med historier om, hvad det er som betyder noget for os. Deraf følger også lysten og engagementet til i fællesskab at sørge for det, der skal blive ved med at være der, og skabe det nye som vi synes der skal være.

We bring stories to life!

Lokalhistoriegruppen
Syd for Banen
Roskilde

Jakobskirken fylder 40 år

fhv. kirketjener Johannes Andreassen fortæller
om byggeriet og de første år
- fra bar mark til en levende sognekirke !
mandag d. 31. marts 2014 kl. 19.00

Lokalhistorien kunne bidrage til fejringen af Jakobskirkens 40 års jubilæum i foråret 2014. Plakatlayout v/ Niels Jørgen Rasmussen.